

Велики пост у нашем животу

27. Фебруар 2012 - 8:59

УЗМИМО ОЗБИЉНО...

Морамо поставити једно питање: Како ми Христово учење о Великом посту примјењујемо у нашем животу? Какав је стварни а не само номинални утицај Великог поста на наш живот? Садашњи живот се сасвим разликује од живота којим су људи живјели онда када су створане и установљене ове службе, химне, канони и прописи. Живјело се тада у релативно малим, углавном сеоским заједницама у једном органски православном свијету. Ритам човјековог живота уобличавала је Црква. Међутим, сада живимо у веома урбанизованом, технолошком друштву које је, по религијском убјеђењу плуралистичко, а у свом погледу на свијет секуларистичко, у коме ми православни представљамо незнатну мањину. Велики пост није више онако «уочљив» као некада, рецимо у Русији или Грчкој. Стога је наше питање реално: како ми можемо увођењем једне или двије «символике» - промјене у наш свакодневни живот - одржавати Велики пост?

Очигледно је, на примјер, да за већину вјерника не долази у обзир присуствовање свакодневним посним богослужењима. Они и даље цркву посјеђују недјељом, а као што већ знамо, недјељом за вријеме Великог поста литургија, бар по спољашњем облику, не одражава Велики пост. На тај начин човјек једва да и осјети посни тип богослужења, главно средство којим нам се саопштава дух Великог поста. А пошто се Велики пост ни у ком погледу не огледа у култури којој ми припадамо, никакво чудо да, данас углавном, преовладава негативно поимање Великог поста - као времена у коме су забрањене разне ствари као што су месо и масноће, игра и разонода. Популарно питање - «чега ћеш се одрећи за вријеме поста?» је резиме општег негативног приступа. У «позитивном» смислу, Велики пост се посматра као вријеме у коме морамо извршити своју годишњу «обавезу» да се исповједимо и причестимо (... и најкасније до Цвјетне недјеље» како сам прочитао у билтену једне парохије). Пошто је ова обавеза извршена, остатак поста као да губи свако позитивно значење.

Очигледно је стога да се образовала велика непопуларност између духа или «теорије» Великог поста, коју смо покушали да изложимо на бази посних богослужења и, с друге стране, његовог општег и популарног разумјевања које поред лаика веома често дијеле и подржавају и сами свештеници. Увијек је лакше свести духовно на нешто формално, неголи тражити духовно иза формалног. Без претјеривања можемо да кажемо да је Велики пост, иако га «одржавамо», изгубио од свог утицаја на наш живот и престао да буде бања покајања и обнове оно што би требало да буде сагласно литургичком и духовном учењу Цркве. У таквој ситуацији, можемо ли га ми поново оживјети, учинити да поново буде духовна снага у свакодневној реалности нашег живота? Одговор

на ово питање првенствено зависи, рекао бих скоро искључиво, од тога да ли ми пост узимамо озбиљно или не.

Ма колико да су услови у којима ми данас живимо нови и различити, препреке, саздане нашим модерним временом, стварне и тешке, ниједна од њих не представља апсолутну препреку, ниједна од њих не чини да пост буде «немогућ». Стварни корјени што Велики пост прогресивно губи утицај на наш живот далеко су дубљи. Они се свode на наше свјесно или несвјесно свођење религије на површни номинализам и симболизам који представљају пут за заобилажење и бјежање од озбиљности религијских затјева у нашем животу, захтјева за обавезу и напор. Морамо додати да је ово свођење специфично за Православље.

Западни хришћани - римокатолици и протестанти - суочени са нечим што сматрају да је «немогуће», прије ће мијењати саму религију, «прилагодити је новим условима» и тако је учинити «примамљивом». На примјер, недавно смо видјели како је Римска црква свела пост на занемарљиви минимум, па онда га практично сасвим одстранила. Са оправданим згражањем ми такво «прилагођавање» осуђујемо као издају хришћанске традиције и као минимизирање хришћанске вјере. И, заиста, истина и слава Православља је у томе да се оно не «прилагођава» и не прави компромис са нижим захтјевима, да би хришћанство учинило «лаким». То је слава Православља, али не и слава православца.

Не данас, чак не ни јуче, него давно прије, ми смо нашли начина да апсолутне захтјеве Цркве измиримо са нашим људским слабостима, и то без стида. Пронашли смо и разлоге да у властитим очима изгледамо праведни и да имамо мирну савјест. Метод се састоји у симболичком испуњавању ових захтјева, те симболични номинализам прожима цјелокупан религијски живот. Тако, на примјер, не би нам чак ни напамет пало да вршимо ревизију нашег богослужења и његових монашких прописа - сачувај Боже! - просто ми ћемо службу која траје један сат назвати «свеноћно бденије», и гордо објаснити да се ради о истој служби коју су служили монаси у лаври Светог Саве у IX вијеку.

Што се тиче Великог поста, умјесто да постављамо фундаментална питања «шта је пост» или «шта је Велики пост», ми се задовољавамо великопосним симболизмом. У црквеним часописима и новинама се појављују рецепти за «деликатесна посна јела» и парохија чак може да прикупи додатна средства на основу добро рекламираног «укусно припремљеног посног ручка». У нашим црквама објашњава се толико много симболичних, интересантних, живописних и занимљивих обичаја и традиција, које нас повезују не толико са Богом, него са прошлошћу и обичајима наших предака, тако да је постало веома тешко уздићи се изнад овог религијског фолклора и сагледати крајњу озбиљност религије. Наглашавам да у самим обичајима нема нечег рђавог. Када су се појавили нису били средство и израз одређеног друштва да се религија схвати озбиљно. То нису били симболи; био је то сам живот.

Али, како се живот мијењао и све мање и мање био формиран од стране религије у својој свеобухватности, десило се да су неки обичаји преживјели као симболи о начину живота, који више није постојао. А оно што је преживјело било је, с једне стране, најживописније, а с друге, најмање тешко. Духовна опасност при томе била је да се, мало по мало, сама религија почела радије разумјевати као систем симбола и обичаја, умјесто да се симболи и обичаји схвате као изазов за обнову и напор. Више се труда и напора уложи у припрему посних или ускрсних јела неголи у пост и учествовање у духовној реалности Ускрса. Ово значи да ће Црква остати одвојена од живота и да неће имати никакву моћ над животом све дотле док обичаји и традиција не буду поново повезани

са потпуним религијским погледом на свијет, из кога су и потекли, а симболи не буду схваћени озбиљно. Умјесто симболизирања нашег «богатог» наслеђа» морамо почети са његовим укључивањем у наш реални живот.

Озбиљно схватити Велики пост значи, прије свега, да га посматрамо у основи - као духовни изазов, који тражи одговор, план, непрестани подвиг. Ово је, као што знамо, и био разлог да је Црква установила недјеље припреме за Велики пост. То је вријеме за одговор, за одлуку и план. Најбољи и најлакши пут је слиједимо упуту Цркве - било само да размишљамо о пет јеванђелских тема које нам се нуде у пет недјеља пред постом: о жељи (Закхеј), о понизности (митар и фарисеј), о повратку из изгнанства (блудни син), о суду (последњи суд) и о праштању (недјеља праштања). Ови одјељци из Јеванђеља нису зато да буду у цркви само слушани. Суштина је да се «понесу кући» и да се о њима размишља у терминима мога живота, моје породичне ситуације, мојих службених обавеза, моје бриге за материјалне ствари, мојих односа према конкретним људским бићима, са којима живимо.

Ако се овим размишљањима додају молитве: «Отвори ми врата покајања, Животодавче...» и псалам 137 «На ријекама вавилонским», које се пјевају прије почетка поста, човјек почиње да размишља шта то значи «осјећати са Црквом» како литургичко вријеме даје печат свакодневном животу. То је вријеме да се прочита и религиозна књига. Није циљ овог читања да се повећа наше знање о религији. Оно је, углавном, зато да се очисти наш ум од свега оног што га испуњава. Невјероватно је колико је наш ум оптерећен са свим врстама брига, интереса, стрепњи и утисака и колико мало контроле имамо над свим тим. Читање религиозне књиге, концентрација наше пажње на нето сасвим другачије од обичног садржаја нашег мишљења, само по себи ствара другу менталну и духовну атмосферу. Нису то «рецепт» - могу да постоје и други начини да се човјек припреми за Велики пост. Веома је важно да за вријеме ове предпосне сезоне, на Велики пост гледамо са растојања, као на нешто што нам долази од Бога или чак можда нешто што нам сам Бог шаље, као прилику за опомену, за обнову, за продубљивање. Ту прилику која нам предстоји треба да узмемо озбиљно, тако да кад у недјељу праштања кренемо на вечерње богослужење, можемо да будемо спремни да ријечи великог прокимена, којим се објављује Велики пост доживимо као своје властите ријечи: «Не окрени лице своје од слуге свога, јер сам тужан...»

УЧЕСТВОВАЊЕ У ПОСНИМ БОГОСЛУЖЕЊИМА

Као што смо већ рекли, нико не може да присуствује цјелокупном кругу посних богослужења. Свако може да буде присутан на неким од њих. Просто не постоји извињење за то да Велики пост, прије свега, не буге вријеме повећаног присуствовања и учествовања у литургији Цркве. При овоме, лични услови, индивидуалне могућности и немогућности - могу да варирају и да као резултат буду различите одлуке, али одлука мора да постоји, мора да постоји напор и мора да постоји истрајност. С литургичке тачке гледишта, могли би сугерисати следећи «минимум» чији циљ није усмјерен на самоуништавајући смисао испуњења обавезе, него на то да се прими бар основно из литургичког духа Великог поста.

На првом мјесту треба да се учини посебан напор на нивоу парохије да се прописно одслужи вечерње у недјељу праштања. Заиста је трагедија да се ова служба у многим црквама или уопште не служи или јој се не поклања посебна брига и пажња. То треба да буде «велики догађај» у парохији, који се дешава једном у години, те стога треба да буде добро припремљен. Припрема треба да се састоји у увјежбавању хора, објашњењу службе кроз проповједи и преко парохијског билтена. Планирање службе треба да буде онда када највећи број парохијана може да буде присутан.

Укратко, то треба да буде истинити духовни догађај. Јер, још једном да се нагласи, ништа боље не може да покаже значај Великог поста као кризе покајања, помирења и кретања на заједнички пут, него ова служба.

После тога «предност» треба да се да првој недјељи Великог поста. Посебан труд треба да се уложи да би се бар два или три пута учествовало на Великом канону Св. Андреја Критског. Литургијска функција ових првих дана се састоји у стварању великопосног духовног «настројења», које смо описали као «радосна туга».

Затим, императив је да за вријеме цијелог поста, бар једном присуствујемо Литургији претходно освећених Дарова, са духовним доживљајем, који из ње происходи, - тоталног поста и преображајем бар једног дана у животу стварног очекивања суда и радости. Не прихвата се при овом позивање на услове живота, недостатак времена и сл., јер ако учинимо само оно што се лако «уклапа» у услове нашег живота, тада основни смисао великопосног напора постаје апсолутно бесмислен. Не само у XX вијеку, него уствари од Адама и Еве, «овај свијет» је увијек био препрека за испуњавање Божијих заповјести. Према томе, ништа ново или посебно у нашем модерном «начину живота»! Дефинитивно, све зависи од тога да ли своју религију узимамо озбиљно или не узимамо. Ако узимамо, онда осам или десет додатних вечерњи у цркви, заиста представља минимум. Лишени тих вечерњи, лишавамо се не само љепоте и дубине посних богослужења, не само неопходног духовног надахнућа и помоћи, већ свега оног што пост осмишља и чини дјелотворним. О томе у сљедећем поглављу.

«...ОСИМ МОЛИТВОМ И ПОСТОМ»

Нема Великог поста без пошћења. Изгледа, ипак, да многи људи данас пост не узимају озбиљно, или, ако то и чине, погрешно разумију његов стварни духовни циљ. За неке се људе пост састоји у «престајању» са нечим. За друге је то скрупулозно придржавање одређених правила дијете. И у једном и у другом случају, ријетко се пост повезује са комплетним подвигом који захтијева Велики пост. У ово, као и у другим случајевима, морамо најприје покушати да разумијемо учење Цркве о посту, па онда да се запитамо: како можемо ово учење да примјенимо на властити живот?

Пошћење или уздржавање од хране не представља искључиво хришћанску праксу. Он је постојао и још увијек постоји у другим религијама па чак и изван религије, на примјер у неким специфичним терапијама. Дана сљуди посте (уздржавају се) из многобројних разлога, укључујући чак и политичке. Због тога је важно да сагледамо једино хришћанску садржину поста. Прије свега, он нам је откривен у међузависности између два догађаја које налазимо у Библији: Један у почетку Старог Завјета, а други на почетку Новог Завјета. Први је догађај Адамов о «прекидању поста» у рају. Он је јео од забрањеног воћа. Тако нам је откривен првородни гријех. Христос - Нови Адам - а ово је други догађај, - почиње са постом. Адам је био кушан и подлегао је искушењу. Христос је био кушан и одупро се томе искушењу. Резултат Адамове грешке је изгнанство из раја у смрт. Плод Христове побједе је уништење смрти и наш повратак у рај. Нећемо се упустити у детаљно објашњење значења овог паралелизма. Јасно је да нам је у овој перспективи пост откривен као нешто одлучујуће, ултимативно по својој важности. Није он проста «обавеза», обичај. Он је повезан са мистеријом живота и смрти, спасења и осуде.

По православном учењу, гријех није само преступање неког правила, због чега неко мора да буде кажњен. Он увијек представља сакаћење живота, који нам је Бог дао. Из овог разлога, прича о првородном гријеху нам је презентирана као акт једења. Јер храна је средство за живот; она је та

која нас одржава живим. Но у овоме и лежи цијело питање: Шта то значи бити жив, а шта значи «живот»? За нас данас ови термини имају првенствено биолошко значење: живот је тачно оно што потпуно зависи о храни, а више уопштено, што зависи од физичког свијета. Али по Светом Писму и хришћанском Предању, овај живот «само од хљеба» идентификован је са смрћу, зато што је то смртни живот. Зато што је смрт принцип, који у њему непрестано дјелује. Речено нам је, Бог «није створио смрт». Он је Дародавац живота. Како је онда живот постао смртан? Зашто је смрт, и само смрт - једини апсолутни услов онога што постоји? Црква одговара: Зато што је човјек одбио живот онакав какав му је понудио и дао Бог, и више је волио живот који није зависио само од Бога него «само од хљеба». Није он само постао непослушан према Богу, и зато био кажњен. Он је измјенио однос између себе и свијета. Истина је да му је Бог дао свијет за «храну» - као средство за живот; међутим, тај живот је био предвиђен да буде заједничарство са Богом. У Њему је он имао не само свој крај него своју пуну садржину. «У Њему бијаше живот и Живот бјеше свијетлост човјекова». Свијет и храна су били створени као средство заједничарења са Богом, и само аку су били примани Богу ради, могли су дати живот. Сама по себи храна није живот и не може дати живот. Само Бог има живот и јесте Живот. Принцип живота у самој храни био је Бог, а не калорије. То је било једна те иста ствар - јести, бити жив, познавати Бога и бити с Њим у заједничарству. Адмова фатална трагедија је што је он јео ради јела. Штавише, јео је «мимо» Бога да би био независан од Њега. Иако је то чинио, то је због тога што је вјеровао да је у храни Живот и да, учествујући у тој храни, може да буде као Бог, тј. да има Живот у себи. Упросто речено, он је вјеровао у храну, док је једини предмет вјере, вјеровања и зависности - Бог и само Бог. Свијет, храна, постадоше његови богови, извори и принципи његовог живота. Он је постао њихов роб. Адам - на јеврејском - значи «човјек». То је моје име, наше заједничко име. Човјек је још увијек Адам, још увијек роб «хране». Он може да тврди да вјерује у Бога, али Бог није његов живот. Његова храна, свеобухватна садржина његовог постојања. Он може да тврди да прима свој живот од Бога, али он не живи за Бога и у Богу. Његово знање, искуство, самосвијест су изграђени на том истом принципу: «само од хљеба». Ми једемо да бисмо били живи, али ми нисмо живи у Богу. Ово је гријех свих гријехова. Ово је осуда смрти изречена над нашим животом.

Христос је нови Адам. Он долази да надокнади губитак, који је Адам нанио животу, да поврати човјека истинском животу, и Он такође почне са постом. «Пошто је постио четрдесет дана и четрдесет ноћи, Он најзад огладни» (Мт 4, 2). Глад је стање у коме постајемо свјесни наше зависности од нечег другог - када хитно и неодложно имамо потребу за храном - показујући тако да немамо живот у себи. То је граница иза које или умиремо од глади, или, пошто сам задовољио своје тијело, имам опет утисак да сам жив. То је, другим ријечима, вријеме кад смо суочени са коначним питањем: од чега зависи мој живот? Пошто питање није академско, него га осјећам у цјелокупном тијелу, то је такође и вријеме искушења. Сатана је дошао Адаму у рај; он је дошао Христу у пустињу, Он је дошао двојци гладних људи и рекао: једите, јер ваша глад је доказ да потпуно зависите од хране, да је ваш живот у храни. И Адам је повјеровао и јео је, али Христос је одбио ово искушење и рекао: Човјек неће живјети само од хљеба, него од Бога. Он је одбио да прихвати ову космичку лаж, коју је сатана наметнуо свијету, учинивши ту лаж очигледном истином о којој се више не расправља, основном цјелокупног погледа на свијет, науку, медицину, па можда чак и на религију. Учинивши тако, Христос је успоставио однос између хране, живота и Бога, који је Адам прекинуо и који и ми још увијек кршимо сваки дан. Према томе, шта је онда пост за хришћане? То је наш улазак у учешће у оном доживљају самог Христа, којим нас Он ослобађа потпуне зависности од хране, материје и свијета. Наше ослобођење ни у ком случају није потпуно. Живећи још увијек у палом свијету, у свијету Старог Адама, и будући његовим дјелом, још увијек смо зависни од хране. Али исто као што наша смрт - кроз коју још увијек морамо да прођемо - постаје, силом Христове смрти, пролаз у живот, тако и храна коју једемо и живот који та храна одржава, може да буде живот

у Богу и за Бога. Дио наше хране је већ постао «храна бесмртности» - Тијело и Крв самога Христа. Но и свакодневни хљеб, који примамо од Бога, може да буде, у овом животу и у овом свијету, оно што учвршћује наше заједничарство са Богом, а не оно што нас од Бога одваја. Овај преображај може да учини једино пост, дајући нам битни доказ да наша зависност од хране и материје није тотална, није апсолутна. Такав пост удружен са молитвом и благодаћу постаје духован.

Све ово, дубоко схваћено, значи да је пост једино средство којим се васпоставља човјекова истинита духовна природа. То није теоретски него практични изазов великом Лажову који је успио да нас убједи да ми зависимо једино о хљебу, и да цјелокупно људско знање, наука и егзистенција буду сазидани на тој лажи. Пост је оповргавање те лажи такође доказ да је то лаж. Веома је значајно да је Сатана сусрео Христа када је Христос постио. Сам Христос је рекао да Сатана може бити савладан једино «постом и молитвом». Пост је стварна борба против ђавола, јер је то изазов оном свеобухватном закону који је од њега направио «Кнеза овога свијета». Стога, ако је неко гладан и установи да стварно може да буде независан од глади, да је може преобразити у извор духовне силе и побједе, тада ништа не остаје од оне велике лажи у којој још од Адама живимо.

Колико смо далеко од обичног разумјевања поста ко чисте исхране, као нечег што је дозвољено и забрањено, од цјелокупног оног површног фарисејства! Дефинитивно - постити значи једну једину ствар: бити гладан, или ићи до границе људских могућности које су у потпуности зависне од хране, и будући гладни, да откривамо да ова зависност није потпуна истина о човјеку, да је сама глад, прије свега духовно стање, и да је она у својој крајњој реалности глад за Богом. У раној Цркви пост је увијек подразумевао потпуно уздржање, стање глади које је доводило тијело до крајњих граница. Овдје ми, међутим, откривамо да је пост као физички напор потпуно бесмислен без своје духовне основе: «... постом и молитвом». Ово значи да без одговарајућег духовног напора, без нашег храњења Божанском реалношћу, без поимања наше потпуне зависности само од Бога, физички пост би био заиста самоубиство. Ако је сам Христос био кушан док је постио, ни ми немамо никакве шансе да избјегнемо искушење. Физички пост, ма колико важан, не само да је бесмислен, него је чак и опасан ако се одвоји од духовног напора - од молитве и усредсређења на Бога. Пост је вјештина којом су у потпуности овладали светитељи; за нас би он био опасан ако бисмо почели да ту вјештину упражњавамо без пажње и опрезности. Цјелокупно посно богослужење представља непрестани подсјетник на потешкоће, препреке и искушења која очекују оне који мисле да се могу поуздати само на моћ своје воље, а не на Бога.

Из овог разлога нама је првенствено потребна духовна припрема за посни подвиг. Она се састоји у томе да се молимо Богу за помоћ да наш пост учинимо богоцентричним. Ми треба да постимо Бога ради. Треба да своје тијело учинимо храмом Божије присутности. Морамо поново да успоставимо - оживимо религијско поштовање за тијело, за храну, за сам ритам живота. Све ово мора да буде учињено прије него почне пост, да бисмо, када почнемо да постимо, били снабђевени духовним оружјем, визијом, духом борбе и побједе.

Затим долази сам пост. У вези онога што смо већ рекли, он треба да се упражњава на два начина - прво, као аскетски пост и друго, као тотални пост. Аскетски се састоји у драстичном смањењу хране, тако да живјећи у перманентном стању глади, живимо у сјећању на Бога, у сталном напору да наш ум буде на Њега усмјерен. Свако ко је практиковао ову врсту поста - бар за кратко вријеме - зна да нас аскетски пост не чини slabим већ лаганим, концентрисаним, трезвеним, радосним и чистим. Човјек прима храну као стварни дар Божији. Човјек је непрестано усредсређен на унутарњи свијет који, на необјашњив начин, постаје једна врста хране. Овдје не треба да расправљамо о количини хране коју ћемо узимати у вријеме аскетског поста, њеном ритму и

квалитету. То зависи од индивидуалних особина, спољашњих услова под којима живимо. Али принцип је јасан: то је стање полуглади, чију «негативну» природу молитва, сјећање, пажња и концентрација трансформишу у позитивну силу и моћ. Што се тиче тоталног поста, неопходно је да он буде ограничен у трајању и усаглашен са Евхаристијом. У нашим данашњим условима живота, најбоље је да то буде један дан прије служења вечерње службе - Литургије претходно освећених Дарова, без обзира да ли тога дана постимо од раног јутра или од подне, најважније је да доживимо тај дан као дан очекивања, наде, глади за Богом. То је духовна концентрација на оно што долази, на дар који ћемо примити и ради кога одустајемо од свих других дарова.

Послије свега што је речено, морамо ипак имати на уму да ће наш пост, ма како био кратак, ако је прави, водити искушењу, слабости, сумњи и раздражености. Другим ријечима, он ће бити права борба и, вјероватно ћемо, много пута постати малодушни. Међутим, основни смисао поста је да нам покаже да је хришћански живот борба и напор. Вјера која не превазилази сумње и искушења, ријетко је права вјера. У хришћанском животу нема, нажалост, напретка без горког искуства - неуспјеха. Многи отпочну пост са одушевљењем, прекину га послје првог неуспјеха. Рекао бих да смо са овим првим неуспјехом стављени на стварну пробу. Ако смо, послје неуспјеха, и попуштања нашим апетитима и страстима, отпочели поново и нисмо престајали, без обзира колико пута успјели, наш ће пост, раније или касније, донијети духовне плодове. Између светости и разочараног цинизма лежи велика божанска врлина - стрпљење - стрпљење, прије свега, у односу на самог себе. Нема светости «на брзину», јер за сваки корак треба да платимо пуну цијену. Стога је боље и сигурније почети са минимумом - свега нешто мало изнад наших природних могућности - и мало по мало увеличавати наш труд, неголи да покушамо да у почетку скочимо сувише високо и сломимо се падајући на земљу.

Укратко: од симболичног и номиналног поста, као обавезе и обичаја - морамо се вратити стварном посту. Нека он буде и ограничен и незнатан, али досљедан и озбиљан. Искрено сагледајмо своје духовне и физичке могућности и према њима се равнајмо. Али увијек имајмо на уму да нема поста без изазова тих могућности, без увођења у наш живот божанског доказа да ствари које су самом човјеку немогуће са Богом постају могуће.

ПОСНИ «СТИЛ ЖИВОТА»

Не исцрпљује се подвиг поста ни посјеђивањем богослужења, ни постом, чак ни молитвом у одређеним временским интервалима. Да би све ово било дјелотворно и осмишљено мора бити подржано цјелокупним животом. Нужан је «стил живота», који неће противрјечити појединим подвизима поста и водити «раздвојености» људске природе. У прошлости, у православним земљама само друштво, са комплексом обичаја, спољашњим утицајима, законодавством, јавном и приватном праксом што је најбоље изражено у руској ријечи «быт», а дјелимично ријечју култура, подстицало је и давало потпору таквом стилу живота.

За вријеме Великог поста сви слојеви друштва су прихватили одређени ритам живота, одређена правила која су подсјећала поједине чланове друштва да је вријеме поста. На примјер у Русији се није могло заборавити да је пост, ако по ничем другом а оно по посебном начину звоњења црквених звона. Позоришта су била затворена. А у давнија времена и судови су обустављали своју дјелатност. Све ове спољашњости нису могле да човјека присиле на покајање или на активнији духовни живот. Међутим, оне су стварале извјесну атмосферу - неку врсту посне климе - у којој је човјек напор био лакши. Пошто смо слаби, потребан нам је спољашњи подстицај, потребни су нам симболи, знакови. Разумије се, увијек постоји опасност да ови спољашњи симболи постану

сами себи циљ и умјесто да буду подстицај, по популарном народном мишљењу постану садржина Великог поста. Већ смо скретали пажњу на ову опасност када смо говорили о спољашњим обичајима, који замјењују основни лични подвиг. Ако се правилно разумију, онда ови обичаји сачињавају ону «везу» која повезује духовни напор са свеукупношћу живота.

Ми не живимо у православном друштву ис тога не постоји могућност да се створи посна «клима» на друштвеном нивоу. Било да је Велики пост или не, свијет који нас окружује и чији смо ми саставни дио, остаје неизмјењен. Према томе, ово нас нагони на још један напор, да размишљамо о потреби религијске везе између «спољашњег» и «унутрашњег». Духовна трагедија секуларизма нас води у стварну религијску «схизофренију» - расцијепљеност нашег живота на два дијела: религиозни и световни, који су све мање и мање зависни један од другог. Тако, потребан нам је духовни напор да бисмо промјенили традиционалне обичаје главног средства нашег посног подвига. Провизорно и, ако је потребно, изражено шематски овај напор се може свести на термине, на живот код куће, а друго, ван куће.

По православном схватању, кућа и породица сачињавају основну и најважнију област хришћанског живота, за примјену хришћанских принципа у свакодневном животу. Сигурно да је то кућа, стил и дух породичног живота, - кућа, а не школа, чак не ни Црква - која формира наш основни поглед на свијет, која у нама ствара ону основну одређеност, које, можда, нисмо ни свјесни дуго времена, али која ће, на крају крајева, постати одлучујући фактор. У дјелу Достојевског старац Зосима у Браћа Карамазови каже: «Човјек који може да се сјети свих добрих ствари из дјетињства, спасао се за цијели живот». Карактеристично је да он прави ову примједбу пошто се сјетио како га је мајка водила на Литургију претходно освећених Дарова, љепоту ове службе, и сјетио се јединствене мелодије поста «Да исправите ја молитва моја јако кадило пред Тобоју». Дивни напор који се данас чини у религијском васпитању у нашим црквеним школама значиће веома мало уколико не буде пустио коријен код куће и у породичном животу. Шта би могло и требало да се учини код куће за вријеме Великог поста? Пошто је немогуће да овдје обрадимо све стране породичног живота, концентрисаћемо се на неке од њих.

Без сумње ће свако сложити да су радио и телевизија радикално измјенили цјелокупан стил породичног живота. Средства «масовног информисања» данас прожимају цијели наш живот. Није потребно да се «оде» па да би човјек «негдје био». Цијели свијет је непрестано овдје, на домаку руке, и, мало по мало, из наше модерне културе просто је ишчезло елементарно искуство живљења у оквирима унутрашњег свијета, у дивоти «унутрашње усредсређености». Ако није телевизија, онда је музика. Музика је престала да буде нешто што се слуша. Она је постала «звучна илустрација» за разговор, за читање, за писање итд. У ствари, ова потреба за непрестаном музиком изазвана је неспособношћу модерног човјека да ужива у тишини, да је не схвата као нешто негативно, као чисту празнину, него као пуноћу и услов за стварну пуноћу. Ако су у прошлости хришћани у великој мјери живјели у свијету тишине који им је давао изобиље могућности за концентрацију и унутрашњи живот, данашњи хришћанин улаже посебан напор да поново стекне ту суштинску димензију тишине, која га једина може да повеже са вишим реалностима. Тако проблем радија и телевизије за вријеме поста није некакав неважан проблем, него је, у много чему, предмет духовног живота или смрти. Мора да се схвати да је просто немогуће да наш живот буде растрган између «радосне туге» Великог поста и «последњег шоуа» на телевизији. Ова два доживљаја се искључују или евентуално један убија другог. Но ипак је веома вјероватно, да ће «последњи шоу» имати већу шансу него «радосна туга», уколико се не учини посебан напор. Стога је препоручљиво да се као прво уведе «обичај» драстичног смањења радија и телевизије за вријеме Великог поста. Не усуђујемо се овдје да се понадамо на «потпуни» пост већ само на «аскетски», који, као што знамо,

значи прије свега промјену исхране и њено смањење. Није потребно ако се, на примјер, вијести или изабран, озбиљан и интересантан, интелектуално или духовно обogaћени, програм. За вријеме поста треба престати са «оданошћу» телевизији која човјека претвара у предмет у столици који буљи у екран и пасивно прихвата све што из њега долази. Када сам ја био дијете (то је била предтелевизијска епоха), моја мајка је обично закључавала клавир за вријеме прве, четврте и седме недјеље Великог поста. Овога се сјећам далеко живље него других посних служби, па чак и данас ме пренерази свирање радија за вријеме Великог поста као неко светогрђе. Ово лично сјећање је само илустрација утиска како неке сасвим спољашње одлуке могу имати на дјечију душу. И ту се не ради о неком изолованом обичају и правилу него о доживљају Великог поста као специфичног времена, него вјечито присутног. Што не може да се изгуби, да буде осакаћено или уништено. Такође није довољно за пост само уздржавање или лишавање нечега. Пост мора да има и свој позитивни смисао.

Тишина створена одсуством свјетске буке коју стварају средства масовних комуникација треба да буде попуњена позитивним садржајем. Ако молитва храни душу и интелекту је потребна храна, јер је баш човјек интелект данас разаран непрестаним чекићањем телевизије, радија, новина, илустрованих часописа и сл. И ми, као додатак чисто духовном напору, сугерирамо и интелектуални напор. Колико је само у животу занемарених мајсторских дјела, колико дивних плодова људске мисли, маште и стваралаштва, јер много је једноставније, када се, у стању физичког и менталног замора, вратимо кући, да притиснемо дугме телевизијског апарата или да уронимо у савршени вакуум неког илустрованог часописа. Али претпоставимо да сами планирамо свој Велики пост? Претпоставимо унаријед да састављамо листу књига које треба да прочитамо за вријеме поста? Није неопходно да све оне буду религиозне; нису сви људи позвани да буду теолози. Ипак толико много «теологије» је укључено у извјесна литерарна дјела, и Црква благосиља све што обogaћује наш интелект, сваки плод правог људског стваралаштва, који, правилно употребљен, доноси духовне вриједности. Четврта и пета недјеља Великог поста посвећене су успомени на два велика учитеља хришћанске духовности: св. Јовану Љествичнику и св. Марији Египћанки. Разумимо ово као напомену да Црква од нас тражи да за вријеме поста обogaћујемо свој духовни и интелектуални унутрашњи свијет, да читамо и размишљамо о оном што ће нам помоћи да пронађемо унутрашњи свијет и његову радост. За ту радост, за истинито признање човјека који је испуњен изнутра а не споља, савремени свијет данас нема ни смисла ни укуса. Без разумјевања Великог поста као путовања у дубину наше човјечности, пост губи свој утицај.

Друга је ствар какав може бити значај поста за вријеме дугих часова које проводимо ван куће - путујући на посао, сједећи за столовима, извршавајући своје службене дужности, састајући се са друговима и пријатељима? Мада се не може дати прецизан «рецепт» ни овдје као ни на другим подручјима, могућа су нека уопштена размишљања. На првом мјесту, Велики пост је погодно вријеме да измјеримо невјероватно површан карактер наших односа према људима, стварима и раду. Лозинке «нема проблема» и «лако ћемо» су заиста велике «заповјести» којих се са радошћу придржавамо, а оне значе: немој да се мјешаш, не постављај питање, не продубљуј свој однос са осталим бићима, држи се правила игре која су комбинација пријатељског става и тоталне равнодушности; мисли о свему у оквиру материјалне користи, добити, напретка; другим ријечма, буди дио свијета који стално употребљава ријечи «слобода», «одговорност», «брига» итд., а *de facto* се придржава материјалистичког принципа да је човјек оно што једе!

Велики пост је вријеме тражења смисла: смисла властитог професионалног живота као призива; смисла мог односа према другим особама; смисла и значаја пријатељства; смисла моје одговорности. Нема посла, нема призива који не би бар мало могао да буде «трансформисан», али не у смислу

веће ефикасности или боље организације, већ у смислу људске вриједности. Овдје је потребан исти напор унутрашње организације свих наших односа, јер смо ми слободна људска бића, која су постала (често и не знајући) заробљеници система који прогресивно дехуманизује свијет. Ако наша вјера има неки смисао, он треба да обухвати живот у свој његовој комплексности. Хиљаде људи мисле да промјене долазе само споља, од револуција и промјене спољашњих услова. Ми хришћани треба да докажемо да у стварности све долази изнутра - из вјере и из живота сагласног са вјером. Када се Црква укључила у грчко-римски свијет, није жигосала ропство, није позивала на револуцију. Али њена вјера, њена нова визија човјека и живота, прогресивно су онемогућавале постојање ропства. Један од светих - а овдје се под светим подразумјева човјек који своју вјеру увијек озбиљно узима - учиниће више за промјену свијета него хиљаде штампаних програма. Једини прави револуционар у овом свијету је - човјек светог живота.

И на крају још једна примједба: Велики пост је вријеме за контролу нашег говора. Наш свијет је невјероватно рјечит и ми смо непрестано.....

Протојереј Александар Шмеман, ВЕЛИКИ ПОСТ У НАШЕМ ЖИВОТУ